

HAUTE COUTURE

0-600 A. D.

Kristýna Poppová Urbanová - Guna Leite

Text: Kristýna Poppová Urbanová, překlad Petra Belaňová

Ilustrace: Kristýna Poppová Urbanová

Fotografie: Guna Leite

Kostýmy: Kristýna Poppová Urbanová, Guna Leite

Styling: Kristýna Poppová Urbanová, Guna Leite

Modelky / modelové: Petra Belaňová, Ivana Havlíková, Daniel Bursák, Jakub Halama, Jan Popp

Vyrobeno v Praze 2009

Haute Couture 0 – 600 A. D.

Kristýna Poppová Urbanová – Guna Leite

Katalog, doprovázející výstavu „Poslední Germáni v Čechách“, která se koná od 14.5. do 06.09.2009 ve Východočeském muzeu v Pardubicích, si bere za cíl ukázat široké veřejnosti, jakým způsobem se vyvíjela móda v oblastech obývaných germánským etnikem – tedy i v prostoru dnešní České republiky - od počátku letopočtu do století sedmého. Vznikl na základě výzkumu jedné z autorek, podporovaném grantem GA UK „Oděv a textilní produkce v době římské a v době stěhování národů na území ČR“. Fotografie vytvořila lotyšská fotografka Guna Leite, žijící a tvořící v Praze.

Poděkování patří bezesporu nadaci Pro Archeologia Saxoniae, bez jejíhož finančního přispění by tato populárně laděná publikace nevznikla.

V neposlední řadě také přátelům, kteří se nebáli a hrdinně stanuli tváří v tvář fotoaparátu jako modelky a modelové – Petře Belaňové, Ivaně Havlíkové, Guně Leite, Danieli Bursákovi, Jakubovi Halamovi a Janu Poppovi.

Catalogue of the Exhibition „Last Germans in Bohemia“ (14.05. – 06.09.2009 in Východočeské Museum in Pardubice) wants to show to broad audience the development of fashion in the areas settled by German ethnics – also in Czech Republic – from 0 to 600 AD. It was financed by grant of Charles University in Prague „Clothing and textile production in Czech lands during the Roman and Migration period“. Thanks belongs also to foundation Pro Archaeologia Saxoniae and Gerhard Bersu scholarship. Thanks belongs to all models in this fashion-book.

GERMANIA LIBERA – SVOBODNÁ GERMÁNIE (0 - 400 n.l.)

Písenné prameny

Jeden ze základních pramenů, který nám vypovídá o životě a zvyklostech Germánů je spis „Germánie - O původu, poloze, mravech a národech Germánů (De origine, situ, moribus ac populis Germanorum)“ od římského historika Tacita (55 př. n. l. – 120 n. l.).

V tomto svěžím etnografickém díle věnuje také jednu z kapitol popisu jejich vzhledu a běžného oděvu. Doslova píše: „Jako oděv slouží všem plášť sepnutý sponkou nebo trnem, jestliže nemají sponku. Jinak jsou nezakryti a tráví celý den u hořícího krbu.

Ti nejbohatší nosí kromě toho spodní oděv, který nesplývá jako šat Sarmatů nebo Parthů¹, ale těsně přiléhá, takže jsou všechny části těla zřetelně vidět. Nosí i zvířecí kůže, ti, kteří bydlí blízko Rýna, dost nedbale, kmeny vzdálenější mnohem pečlivěji, protože jim obchod neumožňuje žádný jiný přepych v oblékání. Vybírají si určité druhy zvíře a na stažené kožešiny našívají stažené kůžičky zvířat², která rodí vnější Oceán a neznámé moře.“

Tacitus si všímá také oděvu žen: „Ženy se oblékají stejně jako muži, jen se poměrně často zahalují do lněných rouch a zpestřují je nachovou barvou, jejich vrchní šat nepřechází v rukávy, takže mají holé paže až k ramenou a nezakryta zůstává i horní část prsů.“

Neopomíná se pozastavit také u zvláštního druhu účesu, typického pro kmen Svěbů: „Teď musím promluvit o Suebech...Pro tento národ je příznačné, že si vyčesávají vlasy z čela a svazují je do uzlu. Tím se odlišují Suebové od ostatních Germánů, tím se odlišují u Svěbů svobodní od otroků.

U jiných kmenů zavedlo tento zvyk příbuzenství se Sueby, nebo jak se často stává, snaha podobat se jim.

¹Etnika žijící v prostoru Předního Východu a střední Asie. Byly pro ně typické široké kalhoty, které vzešly z jejich kočovnického způsobu života.

²Pravděpodobně se jedná o tuleně nebo lachtany.

↑ Ženský oděv, doba římská, cca 2. století.

Dívka je oblečena v šatech typu peplos z vlněné látky keprové vazby, sepnutých na ramenou dvěma sponami a v oblasti hrudníku sponou třetí, jiného typu. Šaty jsou v pase přepásány jednoduchým vlněným páskem tkaným na destičkovém stávků. Na ruce má nádherný náramek se zakončením ve tvaru zvířecích hlaviček.

Na krku má delší náhrdelník vytvořený z různobarevných skleněných korálek.

Hlavu si zakrývá dvěma plachetkami ze lnu v plátěné a keprové vazbě.

Female dress, 2nd Century A. D. Dress of peplos- type with three fibulas.

← Velmožský mužský oděv, cca 2. – 3. století.

Muž je oděn do dvou úzkých, splývavých tunik (spodní lněná, v plátěné vazbě, svrchní vlněná ve vazbě keprové, zdobená různobarevným vzorem kostek) jednoduchého obdélného střihu a vlněných anatomicky tvarovaných kalhot v keprové vazbě. Tuniky jsou v pase přepásány jednoduchým vlněným páskem tkaným na destičkovém stávků a podkasány.

Na pravém rameni má sepnutý stříbrnou sponou rozměrný vlněný obdélný plášť zdobený při krajích tkanicí utkanou na destičkovém stávků.

Přes něj má přehozenu kápi ušitou z vydělané ovčí kožešiny.

Na nohou má ponožky vyrobené technikou pletení jehlou a kožené sandály. Vlasy má na boku spleteny do tzv. svěbského uzlu.

Male dress, 2nd – 3th Century A. D. Rich dress of german leather.

→ Mužský oděv, doba římská, cca 2. – 3. století. Muž je oblečen v úzké, splývavé vlněné tunice jednoduchého obdélného střihu utkané v keprové vazbě a vlněných anatomicky tvarovaných kalhot taktéž v keprové vazbě. Tunika je v pase přepásána jednoduchým vlněným páskem tkaným na destičkovém stávků a podkásána. Přes horní polovinu těla má přehozen vlněný plášť (keprová vazba, zdobená motivem drobných kostek), na pravém rameni svázaném.

Male dress,
2nd – 3th Century AD.

↓ 1 – Dobřichov - Pičhora,
inv. č. 224021, doba římská
2 – Dobřichov - Pičhora,
inv. č. 53890, doba římská
3 – Dobřichov - Pičhora
inv. č. 224020, doba římská
4 – Záluží u Čelákovíc
inv. č. 43986,
doba stěhování národů
5 – Praha Podbaba
inv. č. 51164,
doba stěhování národů
6 – Praha Podbaba
inv. č. 51141,
doba stěhování národů
7 – Světec u Bíliny
inv. č. 50799,
doba stěhování národů
8 – Praha Podbaba
inv. č. 51143,
doba stěhování národů,
9 – Zvoleněves inv. č. 18633,
doba stěhování národů
10 – Záluží u Čelákovíc
inv. č. 43555,
doba stěhování národů.

Všechny předměty uloženy v
Oddělení prehistorie a proto-
historie, Národní muzeum.

Fibulas from Roman and
Migration Period from
localities Dobřichov Pičhora,
Úherce u Loun, Zvoleněves,
Záluží u Čelákovíc and Praha
Podbaba
(National museum in Prague).

Ale setkáváme se s tím u nich jen zřídka a jen u mladých lidí. Suebové si však až do stáří češou vzpurné vlasy dozadu a často je svazují do uzlu na samém temeni, náčelníci je mají upraveny ještě ozdobněji. Je to parádivost, ale nevinná, neboť jim nejde o to, aby dávali najevo lásku nebo aby ji vyvolávali – oni se zdobí pro zraky nepřátel, když se chystají do války, aby vypadali vyšší a strašnější.“ Tento druh copu, svázaného na pravé straně hlavy dostal podle svých nositelů také název – svěbský uzel. Jeho vzhled máme dochován také archeologickými nálezy. Mumie muže, dochovaná v dánských bažinách, měla takový uzel smotan na straně. Také jej máme dochován na řadě ikonografických pramenů, o nichž bude řeč níže, například na bronzových bustách germánských náčelníků z kotle nalezeného na území České republiky, z Mušova.

Ikonografické prameny

Ikonografickými prameny myslíme zobrazení Germánů, ať už v malířství nebo sochařství, díky kterým bychom si mohli udělat lepší představu o jejich vzhledu. V období římského císařství se setkáváme s množstvím památek, které reflektují poněkud frustrující římskou zkušenost s těmito etniky. Římané se poprvé setkávají s Germány při Caesarových výbojích za Rýn. Ve svých „Zápiscích o válce galské“ (De bello gallico) také tento státník poprvé rozlišuje Germány od Keltů. Popisuje je jako lid, sídlící za Rýnem. Ačkoliv víme, že Germáni sídlili na obou rýnských březích, stala se tato řeka už navždy dělicí linií mezi oblastí spravovanou římskou mocí a tzv. Svobodnou Germánií (Germania Libera). Krásně tuto skutečnost vystiňuje také první věta již zmiňované Tacitovy Germánie: „Germánie jako celek je oddělena od Galů, Raetů a Pannoniů řekami Rýnem a Dunajem, od Sarmatů a Dáků vzájemným strachem nebo horami. Ostatní její hranice obtéká Oceán, objímající rozlehlé poloostrovy a nesmírné prostory ostrovů.“ Germáni jsou v oficiálním římském umění znázorňováni jako urostlí, avšak poněkud zvířecky diví muži

s delšími vlasy a vousy, oděnění pouze do úzkých kalhot, nebo s přehozeným pláštěm přes nahou hrud'. Vidíme je tak na sloupu Marca Aurelia, na deskách památníku v Adamclisi, ale i na mincích a nejrozličnějších výtvorech drobného umění. Vždy jsou v roli sverepých nepřátel Říma, kterak bojují proti postupujícím jednotkám, nebo jak jsou poráženi a trestáni. Germánské ženy jsou znázorňovány jako jednoduše oblečené v šatech typu peplos, v pase a na bocích podkasanými, s dlouhými, volně rozpuštěnými vlasy. Nutno podotknout, že, potvrzeno archeologickými nálezy, tato znázornění jsou z části pravdivá. Avšak od určitého období se v umění římské říše ustálil „typ Barbar“, který zobrazoval Germána vždy stejně oděného – tak jak je to popsáno výše. Tudíž změny v oděvu nebo lokální odlišnosti germánského kroje nijak nereflektoval. Naštěstí jsou zde přímé archeologické nálezy, které nám dovolují odhalit, jak tyto šaty vypadaly. Jelikož se zde našly jak oděvy mužské, tak ženské, máme tedy poměrně kompletní přehled o tom, jak šaty, které lidé v této době nosili, vypadaly a jak byly střižené.

Archeologické nálezy oděvů a jejich součástí

V oblastech severního Německa a Dánska, které jsou charakteristické bohatým výskytem rašeliništních půd, mokřadů a bažin, došlo k mnoha nálezům skutečných oděvů nebo jejich součástí. Jedná se například o lokality Damendorf, Nydam, Thorsberg aj. Zde se konaly lidské oběti a popravy různých provinilců, o čemž máme bohaté literární zmínky u římských letopisců. Také sem byly jako milodary vhazovány nejrozličnější předměty, často zabalené do kusů oděvů nebo tkanin. Od konce 19. století se pak při těžbě rašeliny tyto oběti nacházely a vzbuzovaly řadu zaslouženého zájmu a zejména vědeckého prozkoumání.

³Tkanina utkaná v jednom kuse na speciálním tkalcovském stavu.

Jelikož se zde našly jak oděvy mužské, tak ženské, máme tedy poměrně kompletní přehled o tom, jak šaty, které lidé v této době nosili, vypadaly a jak byly střižené (viz stříhová příloha vzadu).

Ženský a mužský oděv

Základem ženského oděvu byl tzv. peplos – obdélná látka na jednom konci sešitá, která vytvořila jakýsi tubus, který se na ramenou spínal sponami. Dokonce máme dochován jeden skutečný nálezy, který byl právě jako peplos interpretován – tubulární tkanina³ z Huldremose. Peplos byl vysoký zhruba jako člověk, někdy jej výškou přesahoval – poté se okraj ohýbal směrem dopředu a tvořil jakýsi sklad, který mohl být v případě nutnosti přetažen přes hlavu. Široký byl maximálně na délku roztažených paží. Aby se docílilo estetického vzhledu, byl přepásán a dále řasen – někdy pouze v oblasti pasu, ale také v oblasti boků.

Tacitus zmiňuje, že Germánky nenosily spodní šat. Tato zpráva je však zavádějící, neboť máme doklady halen, které mohly být používány jak muži, tak ženami. Nedá se předpokládat, že by ženy nenosily v chladnějších dnech vrstvené oblečení.

Peplos nebyl jediným kusem typicky ženského oděvu. Na lokalitě Damendorf byla objevena popravená žena, která byla oblečena v bohaté, řasené vlněné sukni se základkami. Ze shodného místa máme také doklad spodních kalhot. Byly ušity z vlněné látky a jsou anatomicky tvarované, zakončené v polovině lýtek. Podobné spodní ženské kalhoty se našly také v rašelišti v Dätgen. .

Ženský i mužský oděv, doba římská, cca 2 – 3. století.

← Jednoduchá záplatovaná tunika (Bernuthsfeld) a ženské kalhoty (Dätgen)

← dlouhá vlněná sukně se základkami (Dammendorf).

→ vlněné anatomicky tvarované ženské kalhoty (Dätgen),

→ Rozměrná tunika podkasaná páskem zhotoveným na destičkovém stavu (Reepsholt),

Male and female dresses from different localities
(Dammendorf, Reepsholt atc.), Roman Period

→ Mužský oděv, doba římská, cca 2. – 3. století. Muž je oblečen v úzké, splývavé vlněné tunice jednoduchého obdélného střihu utkané v keprové vazbě a vlněných anatomicky tvarovaných kalhot taktéž v keprové vazbě.

Male dress, 2nd – 3th Century AD.

Vypadá to, že germánské ženy nosily za určitých okolností i tyto kalhoty, které jsou střihem blízké mužským, možná jako ekvivalent spodního prádla.

Mužský oděv byl tvořen tunikou (halenou) a kalhotami. Tuniky měly jednoduchý obdélný střih s dlouhými i krátkými rukávy, nebo také bez rukávů, jak nám dokládají nálezy z lokalit Thorsberg, Marx-Etzelu, Bernuthsfeldu nebo Reepsholtu (viz střihová část). V několika málo případech měly ozdobné lemování rukávů tkanicemi zhotovenými na destičkovém stávku s velmi jednoduchým geometrickým vzorem. Některé z nich byly také po stranách rozstříženy a opatřeny provázky na svazování (halena z Thorsbergu viz střihová část).

Jak píše Tacitus, tyto tuniky byly spíše útlejší než volné a řasily se tak, aby odhalovaly stehna. Majetnější Germáni si údajně mohli dovolit halen více. Mužské kalhoty, které známe z mnoha nalezišť, např. Thorsbergu a Damendorfu aj., měly velmi složitý, anatomicky tvarovaný střih. Končily v oblasti pupku, kde byly svazovány tkanicemi nebo byly opatřeny průvlečkami pro opasek. Některé nálezy dokonce připomínaly jakési dětské oblečení označované jako „dupačky“, měly totiž přišity na nohou šlapky. Jiné měly zakončení v oblasti kotníků rovně zastřížené. Aby se docílilo opravdu úzkého vzezření, byly tyto kalhoty často na lýtku rozstříženy a opět, shodně jako tuniky, opatřeny provázky na stažení.

Součástí mužského oděvu byly samozřejmě různě zdobené opasky, odpovídající postavení jeho nositele. Na těchto opascích opatřených přezkami a různými úchytnými oušky a závěsnými ozdobami, byly pověšeny předměty denní potřeby jako nože, ale také toaletní soupravy (pinzety, ušní lžičky aj.), které byly uloženy v kapsářích společně s výbavou na křesání (křesací kameny, ocílka).

Muži i ženy nosili pravděpodobně rozměrné obdélné pláště, které jim zakrývaly většinu těla, o kterých se zmiňuje také Tacitus.

Tyto pláště byly vlněné, s ozdobnými lemy tkanými na destičkovém stávku o různé šířce od několika málo po desítky centimetrů.

→ Ženský oděv,
doba římská, cca 2. století.

Female dress from 2th Century
A. D..

Zakončeny mohly být také umně svazovanými a skanými střapci.

Nejkrásnějšími příklady jsou nálezy bohatě vytkávaných plášťů

z lokalit Hunteburg, Damendorf, Dätgen, Thorsberg, Odry aj.

ako ochrana proti nepříznivému počasí sloužily také peleríny a kápě

sešívané ze zvířecích (nejčastěji ovčích) kůží – známe je z lokality Damendorf aj. Shodně je nosili muži i ženy.

Ozdoby hlavy, účesy

Vlněné pásy z lokalit Vaalemor, Dätgen, Damendorf, Bernuthsfeld

apod., ať už tkané na destičkovém nebo mřížkovém stávku nebo

jen sešívané z rozstřižené tkaniny, sloužily jak ke svazování šatů,

tak i jako ozdobné stuhy do vlasů, držící účes. Měly vesměs prostý

dekor - pruhy nebo geometrické ornamenty. Z lokality Damendorf

známe také čepec, vyrobený technikou pletení na rámu. Ke zpevnění

účesu u žen sloužily také jednoduché jehlice z kosti nebo složitě profilované z kovů, nejčastěji bronzu nebo mosazi.

Jak jsme viděli u Tacita výše, Germáni si libovali v úpravě svých

vlasů a vousů. Tento zvyk, starat se o svůj vzhled, dokládají také

nálezy toaletního náčiní – drobných nůžek a břitev, které dozajista

k úpravě vlasů a vousů mohly sloužit více než dobře.

Nálezy z prostředí České republiky

„Obzvláštní je sláva a moc Markomanů... I samotná svá nynější sídla získali statečností, vyhnáním Bójů. Markomani a Kvádové si uchováli až do doby, na kterou si ještě pamatujeme, krále domácího původu ze vznešeného rodu Marobudova a Tudrova. Dnes snášejí i cizí. Moc a síla krále se opírá o schválení Říma. Tu a tam jim pomáháme vojensky, častěji penězi, a jejich vážnost není proto menší.“

(Tacitus, Germánie)

Markomani přišli doprostoru Čech někdy v rozmezí 1. století př. n.

l. až počátku 1. století n. l., vedeni Marobudem, šlechticem germánského původu, který vyrůstal v Římě jako rukojmí a tam také získal

→ Mužský oděv,
doba římská, cca 2. – 3. století.

Male dress,
2nd – 3th Century AD.

↓ 1 – Třebusice inv. č. 224038
doba římská,
2 – Třebusice inv. č. 229014,
doba římská,
3 – nákrčník inv. č. 23526,
Bratislava(?),
doba stěhování národů,
4 – 6 – závěšky inv. č.,
Úherce u Loun, doba stěhování
národů,
7 – náhrdelník se psím zubem
inv. č. 51188,
Praha Podbaba,
doba stěhování národů,
8 – náhrdelník inv. č. 51382,
Praha Podbaba,
doba stěhování národů.

Všechny předměty uloženy v
Oddělení prehistorie a proto-
historie, Národní muzeum.

Necklaces from Roman and
Migration Period from locali-
ties Třebusice, Bratislava, Praha
Podbaba. All from
National Museum in Prague.

římské vzdělání. Velmi záhy vzniklo kolem této výrazné osob-
nosti mocenské centrum. Marobudova moc a armáda byly natolik
rozsáhlé, že znepokojovaly, samotný Řím. Roku 6. n. l. tudíž byla
vyslána proti Marobudovi trestná výprava, která však byla odvolána
kvůli nepokojům v jiných částech říše dříve, než se dostala hlouběji
do území tímto germánským králem ovládaného.

Na Marobudově dvoře se žilo velmi luxusním životem – setkávali
se zde římsští kupci, řemeslníci i diplomatické sbory. Archeologicky
máme tento živý mezinárodní styk doložen zejména nálezy bohatě
vybavených pohřebišť například z lokalit Dobřichov – Pičhora nebo
Třebusice aj. Součástí tohoto pohřebního ritu u Germánů bylo balení
předmětů ukládaných do hrobu do tkanin nebo textilních váčků.

Vzácné látky byly dávány zemřelým také jako milodary nebo mohly
být používány jako rubáše. Nejpočetnější textilní materiál pochází
ze žárového pohřebiště v Třebusicích, kde se dochovaly pozůstatky
látkových obalů na nejrůznějších předmětech - od hrotů kopí, přes
nože, nůžky až po zbytky textilních měšců, ve kterých bylo uloženo
více předmětů pohromadě. Ojedinělé jsou v Čechách nálezy
různě velkých fragmentů textilu na kovových předmětech, např. na
sponách z Velkých Přílep nebo Křesíně. Na Moravě byly nalezeny
také negativní otisky na keramice, např. z Komořan nebo na maza-
nici, např. z výmazu hrnčířské pece v Křižanovic.

Nejzajímavějším textilním nálezem jsou otisky a fragmenty tkanin
na římském bronzovém vědru z Řepova a to nejen množstvím a
různorodostí (plátno, keprová vazba, tkanice tkaná na destičkovém
stávku, skané nitě - štrápce), ale především tím, že jedna z těchto
tkanin byla vyrobena z hedvábí. Na jednom předmětu tak máme
doloženu znalost výroby několika textilních vazeb, používání
předtkalcovských textilních technik a zároveň doklad o dovozu
kvalitních látek, které svou jemností poukazují na vysoké postavení
zemřelých. Mimořádně kvalitní tkaniny a oděv dovážené z římského
prostředí byly jistě jedním ze znaků luxusu nejvyšších vrstev.

8

4

1

5

ZROZENÍ STŘEDOVĚKU - NOVÉ NÁRODY NA OBZORU (400 – 600 n. l.)

Písemné prameny

„Před ním kráčel pestře vystrojený kůň: za ním i před ním šli další koně s nákladem blyštících se šperků. Ale nejpůsobivější pohled v celém průvodu skýtal sám princ, krácející uprostřed svých sluhů a lokajů, oblečen v zářivě šarlatovém, rudě zlatém a čistě bílém hedvábí a jeho světlé vlasy, kvetoucí tvář a bílá pleť se tomuto jasnému oblečení zcela vyrovnaly. Na náčelníky a přátele, kteří ho odprovázeli, byl i v tom mírovém čase hrozivý pohled. Na nohou měli boty pokryté srstí, které jim sahaly od špiček prstů až po kotníky, kolena, holeně a lýtka měli odhalená. Nad tím byl pestrý, přiléhavý oděv, vysoko vytažený, spadající jim sotva k holým stehnům a s rukávy, jež zakrývaly jen horní část paží. Měli na sobě zelené pláště s fialovým lemováním.“ Takto popisuje pozdně římský historik Sidonius Apollinaris průvod franského prince Sigismera s jeho nově pojatou chotí (okolo roku 469).

Písemné prameny této neklidné doby se nevěnují tak pečlivě a popisně oděvu a vzhledu jako tomu bylo dříve (Tacitus).

Na rozdíl od republikánských a císařských, mnohdy až etnografických, studií barbarských kmenů se pozdně římský historikové zabývají spíše popisem událostí než popisem vzhledu. Výjimečně tak učiní v případě významné osoby, jako byl např. Atila, jeho vyslanci nebo předáci germánských kmenů. Ale i tehdy je popis oděvu stručný a omezuje se spíše na konstatování, že „byl oděn podle skytského zvyku“ apod. Ammianus Marcelinus, Priskos, Jordanes a Sidonius Apollinaris jsou spíše dějepisci než obdivovatelé módy, proto jejich stručné popisy vzhledu Římu nepřátelských kmenů jsou mnohdy zavádějící a silně tendenční.

← Ženský oděv, starší fáze období stěhování národů, cca 5. století. Dívka je oblečena do lněných šatů keprové vazby typu peplos, na ramenou sepnutých dvěma párovými sponami, mezi kterými jsou zavěšeny ozdobné vícebarevné korálky. V pase je oděv podkasán dvěma opasky – jeden je sepnut kovovou přezkou, druhý kroužkem. Na krku má kovový nákrčník se závěsky – barevnými korálky upevněnými k nákrčníku pomocí kovových drátků.

Female dress, 5th Century, peplos – type with two fibulas on shoulders.

↓ Ženský oděv mladší fáze doby stěhování národů, 6. století, celek a detail. Dívka má na sobě dvě tuniky. Spodní je jednoduchého obdélného střihu s dlouhými úzkými rukávy. Svrchní je z luxusního materiálu (hedvábí), střižená do „A“, s dlouhými úzkými rukávy zdobenými na koncích tkanicemi utkanými na mřížkovém stávků. Také límec je zdoben shodnými tkanicemi. V oblasti hrudi je tunika sepnuta dvěma drobnými sponami. V pase má dva opasky, na nichž jsou zavěšeny ochranné amulety (korálky, spona - starožitnost) a předměty denní potřeby

(přesleny, nožík, nůžky, klíče aj.) a toaletní potřeby (pinzeta aj.). Na krku má náhrdelník z drobných temně modrých korálků uprostřed se psím zubem (ochranný amulet). Pod tunikami má oblečeny dlouhé lněné, úzké kalhoty převázané tkanicemi tkanými

na destičkovém stávků. Na nohou má kožené kotníčkové boty. Hlavu má krytu dvěma plachtami, z nichž jedna je zdobena tkanicí pletenou v prstech.

Female dress, 6th - 7th Century, so called tunic – type.

Zde máme například na mysli slavné prohlášení Ammiana Marcelina, že „Hunové se odívají pouze do zvířecích kůží“. Z archeologických výzkumů víme, že Hunové měli mnohdy velmi luxusní, složitě střižený oděv. Autor se pouze snažil tímto popisem vyjádřit hrůzu, kterou Řím měl z těchto kočovníků, a popsat je jako nelidská zvířata nehodná zájmu.

Ikonografické prameny

Z této doby bohužel máme poměrně málo znázornění Germánů, které by byly natolik jasné, že bychom si skrze ně mohli udělat přesnou představu o oděvu a vzhledu germánských kmenů. Setkáváme se stylizovanými portréty langobardských velmožů na mincích z prostoru severní Itálie, nebo na znázornění bitevních scén z nejrůznějších památek drobného umění (například dno mísy z Isola Rizza). Germáni jsou na nich znázorňováni velmi podobně jako v předchozích dobách – s delšími vlasy, v úzké tunice a kalhotách.

Archeologické nálezy

Z období stěhování národů nemáme žádný přímý nález dochovaného oděvu tak, jak tomu bylo z období předcházejícího. Setkáváme se pouze s dochováním textilních fragmentů velkých několik centimetrů na těle zemřelého. Představu o tom, jak mohly oděvy vypadat, nám podávají archeologické výzkumy kostrových pohřebišť. V hrobech se často setkáváme s rozložením předmětů na těle nebožtíka tak, jak sloužily ke spínání oděvu nebo k jeho ozdobě. Rozdílné uložení spínadel v hrobech celé merovejské Evropy vyvolaly řadu diskuzí. Jedná se totiž o výraz specifického kulturního prostředí a je projevem různého typu kroje. Například pro východogermánský okruh kroje (Gótové aj.) je charakteristické uložení spon na ramenou – zdá se, že tedy spínaly šat typu peplos.

Nejznámějším nálezem tohoto typu kroje je bohatý ženský hrob ze Smolína nebo hroby z Žiželic u Prahy a Prosmyk aj.

Naproti tomu uložení spon v hrudním koši a v oblasti pánve je typickým projevem kroje merovejsko – langobardského okruhu (Frankové, Duryňkové, Langobardi aj.). Z Čech jsou nejznámějšími a největšími pohřebišti tohoto okruhu lokality Záluží u Čelákovic a Praha Podbaba, nebo bohatý ženský hrob ze Světce u Bíliny.

Ne vždy však rozložení spon a přezek v hrobě vypovídá o vlastním oděvu – občas mohly sloužit jako spínadlo složeného pláště nebo k sepnutí pohřebního rubáše.

Ženský a mužský oděv

Zatímco oděv germánských kmenů, obývajících prostor současných Čech během 5. století, stále vychází z tradičního oděvu spínaného na ramenou dvěma sponami, tzv. peplu, v průběhu století 6. se začíná objevovat nový typ kroje. Spony, které dříve měly ryze praktickou funkci, začínají být pouze jakýmsi módními doplňky a přesouvají se z oblasti ramen k boku a někdy dokonce ještě níže – až ke kolenům. Upevněny bývají přímo na šatech nebo také velmi často na kožených řemenech – opaskách. Ženy nosily spodní tuniky různých délek, přes které oblékaly tuniku delší (pod kolena nebo po kotníky), která mohla být vepředu rozstřižena (zde se nejspíše projevuje vliv kočovných národů, které Evropu dobyly během 5. století – Hunů). Svrchní tunika mohla mít delší, ale také kratší rukávy, jako to známe z nálezů z hrobky franské královny Arnegundy ze 6. století. Tuniky byly u krku a v oblasti hrudi spínány drobnějšími sponami nejčastěji destičkovými ptačími nebo dračími. Krk byl dále ozdoben pestrobarevnými náhrdelníky tvořenými perlami skleněnými nebo jantarovými.

Mužský a ženský oděv doby stěhování národů, kolem 7. století.

Male and female dresses, 6th – 7th Century.

↑ → Ženské oděvy
merovejsko – langobardského
okruhu. Rekonstruováno na
základě nálezů z lokality Praha
Podbaba.

Female dresses of merovingian
– langobardian cultural area,
7th Century.
After finds from Praha Podbaba
burial.

Lemy rukávů a výstřihů byly zdobeny přišívanými pestrobarevnými tkanicemi zhotovenými na destičkovém nebo mřížkovém stávků nebo vyšívány.

U bohatších dam také zlatými nitěmi dováženými až z oblasti Předního Východu. Pod tuniky se oblékaly úzké kalhoty, nejčastěji ze lnu nebo vlny, které byly na lýtkách omotány ovinkami a řemením, které je upevňovaly. Tato řemení mohla být opět z barevných tkanic nebo také kožená s luxusními zdobnými kováními a drobnými přezkami. Také kožená obuv byla zdobena kovovými přezkami. V chladnějším počasí nosily obdélné pláště nebo prošívane kabátce. Mužský oděv se v průběhu věků příliš neměnil. Muži stále oblékali jako základ volnější halenu ke kolenům, přes kterou přetahovali svrchní tuniku, která mohla mít rukávy delší i kratší, shodně jako tuniky ženské. Tyto tuniky byly zdobeny našívanými tkanicemi u krku, v oblasti ramen a na lemech rukávů. Kalhoty se nosily úzké, těsně ovázané onucemi s řemením. Jejich pláště byly obdélného tvaru, svazované na jedné straně do uzlu nebo sepnuté zdobnou spojou. Důležitou součástí vzhledu muže, která odrážela i jeho sociální postavení, byla výzbroj – krátké nože saxy, meč spatha a kopí.

Opasky

Důležitou součástí zejména ženského kroje byly složité konstrukce opasků. Skládaly se z jednoduchého pásku z kůže zakončeném přezkou, na kterém bylo zavěšeno množství předmětů denní potřeby, jako byly nože, nůžky, jehelníčky, přesleny ale také nejrůznější amulety mající za úkol ochraňovat nositelku (křišťálové koule, korálky ze skla i jantaru, bronzové závěsky, mušle aj.). Nezřídka mohly být opasky i dva. V prostředí Čech nemáme tak zdobné závěsky, s jakými se setkáváme například na území současného Německa. Na kostrových pohřebištích v Praze Podbabě a Záluží u Čelákovic se našlo několik variant jednoduchých opasků

- 1 – závěsek ve tvaru ryby,
Světce u Bíliny
2 – cedníček, Světce u Bíliny
3 – korálek, Praha Podbaba
4 – korálek, Praha Podbaba
5 – jantarový závěsek (korálek),
Praha Podbaba
6 – jantarový závěsek (korálek),
Praha Podbaba
7 – korálek, Praha Podbaba
8 – korálek (přeslen?),
Praha Podbaba
9 – korálek (přeslen?),
Praha Podbaba
10 – přeslen, Praha Podbaba
11 – korálek, Praha Podbaba
12 – jantarový závěsek
(korálek), Praha Podbaba.

Vše doba stěhování národů.
Všechny předměty uloženy v
Oddělení prehistorie a
protohistorie,
Národní muzeum pod inven-
tární řadou 51000.

Belt with components from
localities Světce u Bíliny and
Praha Podbaba. Migration Pe-
riod. All in National Museum
in Prague.

tvořených nezdobenými nebo velmi střízlivě pojatými kroužky.

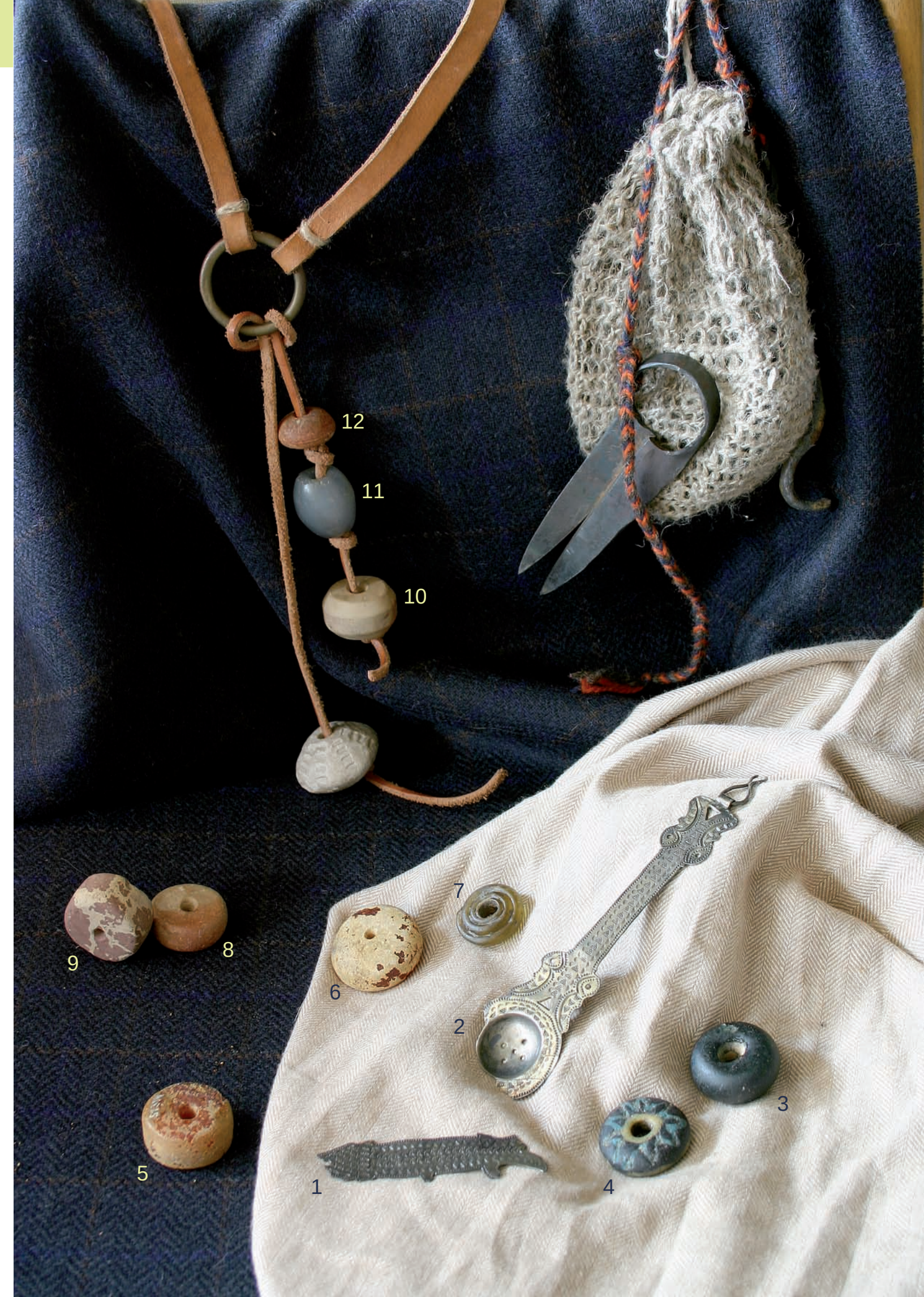
Opasky mohly být také zakončeny dlouhými řemeny, které splývaly až do poloviny lýtek. Na těchto řemeních bývala umístěna ozdobná kování z bronzu nebo drahých kovů a zakončena nákončími nejčastěji lístkových tvarů. Na těchto řemenech byly taky někdy zavěšovány spony, které již ztratily svou původní funkci jako spínadlo oděvu, a změnil se v dekorativní prvek.

Muži i ženy nosili zavěšeny na opascích také různě tvarované kapsáře z kůže. Ty mohly být jednoduché, jen s přezkou na sepnutí nebo zdobné s kováním po stranách a po povrchu.

Účesy, pokrývky hlavy

„...neb tito mladíci se podobají zkroceným obludám, s vlasy na temeni lebky sčesanými k čelu a svítivě odhalenou šíjí, zbavenou přirozené pokrývky. Oči mají mdlé, světlé, se zábleskem šedomodré barvy. Vyholují si tváře a na místo vousů na bradě nosí jen úzké kníry, které si rozčesávají hřebenem. Dlouhé údy mužů zahaluje přiléhavý oděv, vytažený tak vysoko,,, že je vidět holá kolena a úzký pas je obepnut širokým opaskem.“ Takto popisuje Sidonius Apollinaris vzhled franských mužů v polovině sedmého století. Z tohoto popisu je zřejmé, že u tohoto kmene byla úpravě vlasů a vousů věnována značná pozornost. Oproti tomu ikonografické památky ze severní Itálie vypovídají o tom, že Langobardi nosili vlasy a vousy delší – o čemž ostatně vypovídá už název jejich kmene (v překladu „dlouhé brady“). Je možné, že jednotlivé kmeny se rozlišovaly také podle charakteristického účesu, o kterém bohužel nemáme žádné dochované doklady.

Co se úpravy vlasů a vousů týče, zdá se, že muži v období stěhování národů všeobecně nosili delší vlasy a různě upravovanou bradku. Soudíme tak na základě několika vyobrazení barbarských germánských králů, které známe. Ženy nosily vlasy volně rozpuštěné nebo

→ Ženský oděv
merovejsko – langobardského
okruhu. Rekonstruováno na
základě nálezů z lokality Praha
Podbaba.

Female dresses of merovingian
– langobardian cultural area,
7th Century.
After finds from Praha Podbaba
burial.

splétané do copů, které mohly být omotány kolem hlavy a fixovány pomocí delších kovových jehlic. Jehlice (nejčastěji se v hrobech z této doby nacházejí jedna nebo dvě) mohly také přidržovat různě aranžovaný závoj nebo závoje. Dívky mohly nosit ve vlasech ovázané stuhy utkané na destičkovém nebo mřížkovém stávku. Nejsou vyloučeny ani pokrývky hlavy vyráběné z plsti nebo technikami pletení.

Textilnictví u Germánů

Oproti vlastnímu textilu, který se v půdních podmínkách České republiky dochovává pouze výjimečně, jsou předměty sloužící k textilní výrobě, archeologickými nálezy více než častými. Jedná se o přesleny, které patří k jednomu z nejčastějších sídlištních nálezů, přeslice, tkalcovská závaží, nůžky, jehly aj. Podle nálezů hliněných tkalcovských závaží různých tvarů a velikosti můžeme soudit, že k výrobě tkanin byl používán svislý tkalcovský stav. Ten byl tvořen dvěma vertikálními tyčemi (postranicemi) a dvěma transverzálními. Upevněn mohl být buď přímo zapaštěním do země, opřením o stěnu, nebo byl vybaven stojanem, poté stál samostatně. Osnova byla napnuta závažími různých tvarů (pyramidální, kruhové atd.) a z různých materiálů (hlína pálená i nepálená, kameny, kov). Křížení osnovních nití docházelo upevněním jedné k brdové příčce a druhých k závažím. Takto vzniklým prošlupem byl protažen útek a vznikla vazba tkaniny. Tkalcovská závaží se nacházejí nejčastěji jednotlivě nebo jako odpadky v různých sídlištních objektech. V několika málo případech se však setkáváme s pozůstatky jejich rozložení in situ pod tkalcovským stavem v obytných nebo hospodářských objektech, jako tomu bylo např. v chatě ve Slepoticích (starší doba římská) nebo v objektu (pravděpodobně chatě) v Praze – Kobylisích (mladší doba římská), kde byly krom 12-ti pyramidálních závaží s rytými značkami (kříže, linie aj.) také nalezeny

→Portrét mladého páru z doby stěhování národů.

Portait of young couple, Migration Period.

dva přesleny a trojdílný hřeben. Je více než pravděpodobné, že se jednalo o tkalcovskou dílnu. Tkalcovský stav byl umisťován přímo v domě, nejčastěji u stěny. Mohl pokrýt potřebu textilu pro jednu rodinu nebo mohl být společný pro více rodinných jednotek. Existují také doklady specializovaných dílen, kde v jednom domě – výrobně – stálo tkalcovských stavů hned několik. Ty vyráběly látky pro širší zázemí, nebo pro určitý okruh náročných odběratelů – například z řad šlechticů, kteří si mohli dovolit takovouto specializovanou dílnu a pracovní síly vydržovat.

V obou zde prezentovaných dobách se setkáváme nejčastěji se dvěma základními typy tkalcovských vazeb - plátnovou a keprovou a jejími variacemi, které byly velmi oblíbené pro jednoduchý, ale zároveň výrazný efekt (kepr 2/2, hrotitý kepr tzv. rybí kost, tzv. diamantový kepr aj.). Oděvy (tuniky, pláště) byly nejčastěji zakončovány ozdobnými lemy tkanými na destičkovém stávku a zdobeny štrápci. V současné době nemáme žádný doklad jiných textilních technik, se kterými se setkáváme u germánských kmenů v severní Evropě - např. sprang (pletení na rámu) nebo nålebinding (pletení jehlou). Nebyl učiněn ani přímý nález výšivky.

Na základě průzkumu textilních pozůstatků víme, že se tkaniny zhotovovaly z ovčí vlny, lnu, či jiných rostlinných vláken (např. kopřiva aj.). Tkaniny a příze zejména z ovčí vlny dovolovaly vytvářet pomocí rostlin a mořidel nepřeborné množství barev a odstínů. I když je dnes těžké z dochovaných fragmentů stanovit původní barevnost, nálezy tkanin ze severoněmeckých a dánských bažin ukazují, že oděv byl pestrý. Jistě i na našem území Germáni území ovládali a používali barvířské řemeslo.

Střihová příloha

- Střih č. 1. ženské kalhoty z Dätgen.
- Střih č. 2. mužské kalhoty z Dammendorfu.
- Střih č. 3. ženská sukně se skladkami z Dammendorfu.
- Střih č. 4. tunika z Thorsbergu.
- Střih č. 5. halena z Reepsholt.
- Střih č. 6. peplos z Huldremose.
- Střih č. 7. Tuniky podle nálezů z hroby královny Arnegundy.

PRAHA 2009